

Der Gyraulus riparius (WEST, 1865) als Holozän Periodeanzeiger Art

FÜKÖH Levente

Mátra Museum, Gyöngyös

ABSTRACT: (The *Gyraulus riparius* /WEST., 1865/ as a holocene age-indicating species /Gastropoda: Planorbidae/.) - In the late years the *Gyraulus riparius* comes to light out of the upper layers of younger holocene lake sediments on and on more frequently. This consistent constraint to a layer, as well as that the species does not live in the territory of Hungary more in our days, raise the possibility that we consider it as an age-indicating species in the chronological arrangement of our young holocene sediments.

Die in den letzten Jahren vermehrten Untersuchungen der holozänen Seeablagerungen hat unsere Aufmerksamkeit in eine faunologische oder vielleicht mehr noch kronologische Richtung gelenkt.

In Reihe der Untersuchungen der Sukzession der Seefauna fiel schon 1975 auf (FÜKÖH, L. 1977), dass die *Gyraulus riparius* in der Fauna auftaucht, aber auf unseren heutigen Gebieten nicht mehr lebt. Frühere bekannte Vorkommen waren am Ende des Pleistozäns (KROLOPP, E. 1983) zu finden.

Auch heute ist sie in Europa nicht zu häufig. Auf Grund deutscher Angaben wissen wir nur über seltene Vorkommen in Norddeutschland (BRD), (GLÖER, P. - MEIER, C. - OSTERMANN, O. 1980) und einige auf tschechoslowakischem Gebiet in der Ebene von Gabcsikovo (LOŽEK, V. 1965).

Zur Zeit fand man sie auch in den neuesten heimischen malakologischen Untersuchungen mehrfach, so dass MAJOROS (1987) die Möglichkeit aufstellt, dass wahrscheinlich diese Art auch heute noch lebt. Dafür existieren aber bis auf ein paar guterhaltene Schalen keine weiteren Beweise. Die mit Bohrungen und Profilen aufgeschlossenen holozänen Ablagerungen dagegen, wenn auch nicht in bedeutenden Mengen, lieferten die Beweise. Mittlerweile fand man sie, neben dem bereits erwähnten Sárrét (Com. Fejér), in Gebieten des Tiefebene: in den Ablagerungen des Kolonsees (MOLNÁR, B. - IVÁNYOSI - SZABÓ, A. - FÉNYES, J. 1979) in der Körösöker Provinz in den Bodenschichten der Körösladányer Ziegelei (KROLOPP, E. - SZÓNOKY, M. 1982), im Fertősee-Becken (FÜKÖH, L. 1988a) in der Balatonederics Ebene in den Ablagerungen Lesence Schilfsees (FÜKÖH, L. 1988b). Schon das immer häufigere Vorkommen verdient unsere Aufmerksamkeit. Aber noch bedeutender ist die Tatsache, dass sie in jedem Fall - in Hinsicht von Sárrét, Fertősee und Balatonederics bewiesen; Kolonsee und Körösladányer Ziegelei sind laut Literaturangaben vermutlich - aus der Abschlussphase der Sukzession, dem letzten bzw. vorletzten Abschnitt der Seeauffüllzug, dem Vermoorungsanfang entstammen.

Das wiederholte Auftreten der Art in unserer Fauna - dem Postglacial folgend - erlaubt die Schlussfolgerung, dass wir in der Klimaveränderung die Gründe suchen müssen. Da die Art in der Phase der Vermoorung auftritt können wir nur schlussfolgern - und das unterstützen auch andere faunologische Veränderungen - wie *Bithynia tentaculata* - *Bithynia leachi* (FÜKÖH, L. 1977)-, das sie der letzten kalten Phase im Holozän, dem Subboreal, die charakterisierende Art ist.

So kann man die Frage auf tun, ob diese Klimaänderung so eine Wirkung hat, dass eine hier irgendwann lebende Art durch die Aufwärmung aus unseren Gebieten verschwindet, wieder "zurückbringen" kann. Wir müssen feststellen, ja. Diese Feststellung fundieren wir aber auf die Untersuchungen, welche in den vergangenen Zeiten die Veränderungen der holozänen molluskischen Fauna - im Mittelgebirgsbereich - erschlossen. Auf Grund dessen wissen wir, dass dem holozänen klimaoptimum folgend ein abkühlender Zeitraum zu bemerken ist, in welchem sich die Zusammensetzung der Fauna ändert und die Häufigkeit der sog. Steppenarten wächst (FÜKÖH, L. 1987).

Die gesamte Untersuchung der Wasser - und Trocken - landarten zeigt zweifellos, dass Vorkommen der Gyraulus riparius - in unserer holozänen Fauna - ist ein interessantes kronologisches Zeichen und für die Bodenablagerungen der subborealen Phase charakterisierend.

Wie das Beispiel zeigt, die detaillierten und sich auf immer grössere Gebiete ausdehnenden Untersuchungen werfen die Möglichkeit auf, dass die früheren nur mit dem Dominanzveränderungswert zu charakterisierenden Abschnitte mit Hilfe mancher Anzeigarten auch datierbar werden.

A Gyraulus riparius (WESTERLUND, 1865), mint holocén korjelző (Gastropoda: Planorbidae)

FÜKÖH Levente

Az utóbbi évek megszorodott holocén taviüledék vizsgálatok egy faunisztikai, netán kronológiai érdekességre irányították a figyelmet.

A tavi faunák szukcessziójának vizsgálata során már 1975-ben feltűnt (FÜKÖH, L. 1977), hogy a faunának tagja az a Gyraulus riparius, mely ma hazánk területén nem él. Korábbi ismert előfordulása a pleisztocén végén volt (KROLOPP, E. 1983). Ma Európában nem túl gyakori, német adatok alapján csak Északnémetországból (NSZK) tudunk ritka előfordulásáról (GLÜER, P. - MEIER - BROOK, C. - OSTERMANN, O. 1980), valamint Csehszlovákia területén egy ponton Gabcsikovo térségében (LOŽEK, V. 1965).

Időközben hazánkban a recens malakológiai vizsgálatok sokasodásával mind többen találták meg, így MAJOROS (1987) felveti a lehetőséget, hogy a faj esetleg ma is él. Erre azonban jó megtartású héjon kívül semmiféle bizonyíték nincs.

A fúrással, szelvény készíttéssel feltárt holocén üledékek viszont ha nem is jelentős mennyiségben, de "szállították" az adatokat. A már említett Sárrét (Fejér megye) mellett időközben előkerült az Alföld területéről: a Kolon-tó üledékeiből (MOLNÁR, B. - IVÁNYOSI - SZABÓ, A. - FÉNYES, J. 1979), a Körösök vidékéről a Körösladányi téglagyár rétegsorából (KROLOPP, E. - SZÓNOKY, M. 1982.), a Fertő-tó medencéjéből (FÜKÖH, L. 1988a), Balatonederics térségéből, a Lesence Nádas-tó üledékeiből (FÜKÖH, L. 1988b).

Már az egyre szaporodó előfordulások is figyelemre méltóak, mégis ennél talán jelentősebb az a tény, hogy minden esetben - Sárrét, Fertő-tó, Balatonederics esetében bizonyított, a Kolon-tó és a Körösladányi téglagyár irodalmi adatairól feltételezhető - a szukcesszió befejező szakaszában a tó feltöltődésének utolsó, vagy utolsó előtti szakaszából a láposodás kezdetéről került elő.

A faj faunánkban való ismételt megjelenése - a postglaciális követően - arra enged következtetni, hogy a klíma megváltozásában kell keresnünk az okot. Mivel a faj a láposodás időszakában jelenik meg, csak arra következtethetünk - s ez más faunisztikai váltás, a Bithynia tentaculata - Bithynia leachi váltása is alátámasztja (FÜKÖH, L. 1977.) -, hogy a holocén utolsó hideg fázisának - a szubboreálisnak - a jellemző faja.

Felvetődhet az a kérdés, hogy ennek a klímaváltozásnak volt-e olyan hatása, hogy egy valamikor itt élt, majd a felmelegedéssel területünkről eltűnt fajt vissza tudjon "hozni". Azt kell mondanunk, hogy igen. E kijelentést pedig azokra a vizsgálatokra alapozzuk, melyek az elmúlt időszakban holocén Mollusca-faunánk változásait - a középhegység területén - tárták fel. Ezek alapján tudjuk, hogy a holocén klímoptimumot követően, egy lehülési szakasz figyelhető meg, melyben a fauna összetétele megváltozik, az un. sztjep fajok gyakorisága ismét megnő (FÜKÖH, L. 1987.).

A vízi és szárazföldi fajok együttes vizsgálata igazolja minden kétséget kizáróan, hogy a Gyraulus riparius megjelenése - hazai holocén faunánkban - kronológiai értékű jelzés, a szubboreális időszak üledékeinek jellemzője.

Mint a példa mutatja, a részletes és egyre nagyobb területekre kiterjedő vizsgálatok felvetik a lehetőséget, hogy a korábban csak dominancia értékek változásaival jellemezhető klímazakaszok némelyike jelző faj segítségével is datálható legyen.

IRODALOM

- FÜKÖH, L. (1977): A Fejér megyei Sárrét holocén Mollusca-faunájának biosztratigráfiai vizsgálata. - *Soósiana* 5: 17-26.
- FÜKÖH, L. (1987): Evolution of the Mollusca fauna of the Hungarian Uplands in the Holocene. (in: PÉCSI, M. - KORDOS, L.: Holocene environment in Hungary) *Geogr. Res. Hung. Acad. Sci. Bp.* pp: 49-56.
- FÜKÖH, L. (1988a): Untersuchungen der holozänen Molluskenfauna im Gebiet des Balatons (Balatonederics, Lesence: Nádas-tó). - *Fol. Hist.-nat. Mus. Matr.* 13: 15-24.
- FÜKÖH, L. (1988b): Malakostratigraphische Untersuchung der Bodenablagerungen im Fertőseebecken II. - *Fol. Hist.-nat. Mus. Matr.* 13: 25-36.
- GLÖER, P. - MEIER-BROOK, CLAUS. - OSTERMAN, O. (1980): Süßwassermollusken. - *Deutsch. Jugendb. für Naturbeobachtung, Hamburg* pp: 47.
- KROLOPP, E. - SZÓNOKY, M. (1982): Az Ős-Körös körösladányi rétegsorának paleo-ökológiai és ősföldrajzi vizsgálata. - *Alföldi Tanulmányok* 6: 7-23.
- KROLOPP, E. (1983): A magyarországi pleisztocén képződmények malakológiai tagolása. - *Kandidátusi dissz. MÁFI.* p: 70.
- LOŽEK, V. (1965): Entwicklung der Molluskenfauna der Slowakei in der Nacheiszeit. - *Inform. d. Landw. Hochschule Nitra.* 1. 1-4: 9-24.
- MAJOROS, G. (1987): Malakofaunisztikai érdekességek. - *Mal. Táj.* 7: 19-22.

Dr. FÜKÖH Levente
H-3200 GYÖNGYÖS
Kossuth u. 40.
Mátra Múzeum